

Ohjelmakauden (2020–2025) tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuminen

Tiedon ja tietoisuuden lisääminen

TIETO LISÄÄNTYY

Lisätään tutkimustietoa

Kulttuuriympäristöntutkimusta edistettiin yhteistyöprojektien kautta, turvaamalla yliopistokeskuksen rahoitus ja opinnäytetöitä tilaamalla. Mm. museologian opiskelijat tekivät kulttuuriympäristö selvityksiä ja inventointeja esimerkiksi Preivikin aseman hanke tehtiin yhteistyössä yliopistokeskuksen kanssa. Lisäksi Satakunnan museo käy opettamassa museologian oppiaineessa.

Inventointeja ja paikallisia kulttuuriympäristöohjelmia toteutettiin myös tilausinventointeina ja kaavoituksen yhteydessä kuten maakunnallinen inventointi vuonna 2023, jolloin päivitettiin maakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen täydennysinventointi ja keskityttiin modernin rakennusperinnön esiin nostamiseen. Teemainventointeja toteutettiin tiettyihin rakennustyyppeihin keskittyen, kuten sotien jälkeen rakennetut koulut ja terveyskeskukset. Lisäksi on tehty arkeologisia inventointeja alueelliseen työhön osoitetuilla varoilla.

Kulttuuriympäristön muutosta seurattiin ja kehitettiin mm. Puutarha-tietokannan avulla sekä WoodiSH- ja Vesikansa-selvityshankkeilla.

Satakunnan historiallisten puistojen ja puutarhojen inventointeja ei saatu toteutettua, ja myös inventointiraporttien yhtenäisen sisältörakenteen ja ulkoasun kuin myös tutkimustiedon vieminen Ympäristö Nyt -verkkopalveluun siirtyvät toteutettaviksi seuraavalle ohjelmakaudelle.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset kulttuuriympäristöihin on tunnistettu ja niiden lisääntyneeseen hoidon tarpeeseen on yritetty varautua. Mm. Porissa on tehty tulvasuunnitelma ja toteutettu rakenteita.

Helmi-ohjelman perinnebiotooppi-teemassa inventoitiin vuosien 2020-2025 aikana pelkästään Satakunnassa noin 900 ha, joista perinnebiotoopeiksi todettiin n. 870 ha.

Parannetaan tiedon saatavuutta

Koronan takia moni tapahtuma jäi pitämättä tai niitä alettiin lopulta pitää verkkotilaisuuksina. Satakunnan Museo tekikin paljon some-tiedotusta mainostaen esimerkiksi kaikkien kansalaisten ulottuvilla olevaa kulttuuriympäristötietopankkia Y-pakkia ja sen karttapalveluita. Myös Pakin viranomaiskäyttöä tehostettiin koulutuksin ja tiedotuksin.

Satakunnan Museo ja Rakennuskulttuuritalo Toivo järjestivät kuitenkin vuosittain ulkoilmatapahtumia, kuten maakunnalliset korjauspäivät ja retkiä korjauskohteiden esittelyyn.

Ymmärretään hyvin hoidetun kulttuuriympäristön merkitys

Rakennuskulttuuritalo Toivo ja kansallisten kaupunkipuistojen verkosto ovat järjestäneet rakennussuojeluteemaisia luentoja ja on tehty julkaisuja maakunnan uudemman arkkitehtuurin tunnetuksi tekemiseksi.

On pyritty kiinnittämään huomiota uudis-, täydennys- ja korjausrakentamisen ohjaukseen kaavoituksessa ja kuntien rakennusjärjestyksissä, ja Satakunnan Museo on pyrkinyt lausunnoissaan huolehtimaan rakennetun ympäristön ajallisen kerroksellisuuden säilymisestä. Lausunnoissa on myös kannustettu tyhjillään ja vajaakäytöllä olevien rakennusten väliaikaiseen käyttöön sekä rakennuskannan innovatiiviseen uusiokäyttöön tulevaisuuden käyttötarpeet huomioiden

Satakuntaliiton brändityön (2017-2020) aineistoja on hyödynnetty myös ohjelmakaudella 2020-2025 sekä liiton että kuntien ja matkailun markkinoinnissa ja näin on saatu näkyväksi arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä, arkeologisia kohteita ja maisema-alueita. Lisäksi vuode 2022 syksyllä Satakuntaliitto teetti dronekuvauksen, jonka tuloksena muun muassa maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista tehdyillä otoksilla täydentyvää valokuva-aineistoa on hyödynnetty erilaisissa julkaisuissa (esim. vuosittain laadittava Satakuntaliiton kaavoituskatsaus).

Vuosittain on jaettu kulttuuriympäristöteko -palkinto rohkaisemaan ja innostamaan kulttuuriympäristön vaalimiseen: 2020: Säpilän silta, 2021: Ryssäntorni ja Luveeni, 2022: Vanha Rauma, 2023: Kokemäen talojen tarinat, 2024: Rauman seurakunnan virasto, 2025: Porin taidemuseo.

Korjausrakentamisen ja kulttuuriympäristön hoidon kehittäminen

OSAKSI ARKEA

Hyödynnetään rahoitusta tarkoituksenmukaisesti

Kuntien rakennustarkastajia on tiedotettu tarpeen mukaan saatavissa olevista rahoituksista yksittäisen korjaushankkeiden yhteydessä mutta ei yleisesti laajemmin

alueellisten koulutuspäivien järjestäminen rahoituksen hakemisesta ja rakennusten ominaispiirteet huomioivista korjaustavoista on toteutunut mm. Paimionjokilaakson maisemanhoitoalue-hankkeen yhteydessä, kun on tiedotettu avustuksista sekä luennoitu korjaustavoista. Avustuksista on myös pidetty esityksiä eri tilaisuuksissa, mm. Info uusille hakijoille syksyisin.

Rakennerahastojen mahdollisuudet kulttuuriympäristöhankkeiden toteuttamiseksi tai kulttuuriympäristön arvojen huomioiminen Leader-rahoitusta myönnettäessä eivät ole toteutuneet. EU rahoituksen saaminen on muuttunut hankalaksi ja esim. Leader hankkeina toteutettuja kulttuuripolkuja ei olla pystytty tekemään. Lisäksi maaseudun tyhjenevien rakennusten kunnostukseen ja uusiokäyttöön soveltuvien rahoitusmahdollisuuksien selvittäminen jäi uudelle ohjelmakaudelle.

Maaseudun investointitukia myönnettäessä on usein onnistuttu huomioimaan kulttuuriympäristönäkökulma. Maaseutuohjelman rahoitus kulttuuriympäristöjen hoitoon painottuu Leader-toimintatavan rahoitusmahdollisuuksien paikalliseen hyödyntämiseen. Esimerkkeinä: Hinnerjoen Kotiseutuyhdistys ry:n hanke, jossa testamenttilahjoituksena saatu vanha kesäasunto peruskorjattiin kylän kulttuuritaloksi. Karvialla peruskorjattiin Kotiseutumuseon museorakennuksia. Tarvaisten Seudun Kylät ry:n hankkeessa korjattiin Tarvaisten vanhan kyläkoulun koulu- ja varastorakennuksia. Laitakarin Osakaskunnan Meriperinnekeskuksen investointihankkeessa hoidettiin maatalouden tukijärjestelmän osana maisemia ja erityisesti perinnebiotoopeja, joiden hoitoon kohdentuvat ympäristösopimukset uusittiin vuosina 2023 - 2024. Sopimusalueiden kokonaispinta-ala tosin laski tukea kohdennettaessa vain kriteerit täyttävälle alueille, mutta samalla pyrittiin edistämään uusien sopimusalueiden syntymistä hoitotoimista eniten hyötyville alueille.

Helmi-ohjelman kautta on rahoitettu perinnebiotooppien kunnostuksia, esimerkiksi laitumen aitaamista, puuston raivauksia tai niittoa, ja tehty hoitosuunnitelmia perinnebiotooppikohteille. Vuosina 2020-25 Satakunnassa oli 10 kohdetta. Kohteilla on aidattu laidunnukseen yhteensä noin 14 hehtaaria perinnebiotooppia. Lisäksi peruskunnostusraivauksia on tehty noin 16,4 hehtaarilla ja niittoa sekä vieraslajien torjuntaa noin 7 hehtaarilla.

Satakunta Museon järjestämässä tilaisuuksissa ja erityisesti Adoptoi monumentti –toimijoiden tapaamisissa on kannustettu maanomistajia ja yhdistyksiä hakemaan Museoviraston avustusta muinaisjäännösalueiden hoitoon.

Tietoa ja osaamista on helposti saatavissa

Eri luentotilaisuuksissa ja esim. kuntien kehityskeskusteluissa on tehty tunnetuksi olemassa olevia tietolähteitä sekä ajankohtaisia tutkimuksia ja selvityksiä, kuten Ympäristöministeriön korjaustieto -sivustoa korjaustieto.fi, Museoviraston korjauskortistoa, Museoviraston Restauroinnin polku –sivustoa, kulttuuriymparistomme.fi -sivustoa sekä energiatehokkuuden parantamista kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen korjaushankkeessa.

On järjestetty koulutusta esim. kansalaisopistoissa: Satakunnan Museon luennot Kokemäen kansalaisopistossa 2024-2025, Museo luennoi aktiivisesti arkeologisesta KY ja rak KY ympäri maakuntaa, Neuvonta ja korjausillat on Toivossa säännöllisesti, Kulttuuriympäristöpäivien retket kerran vuodessa, Avustusasiakkaiden neuvontaillat vuosittain, Yleisökaivaukset Harjavallan Hiittenharjulla vuosina 2022-2025, Ulvilan Kotasaarensuolla 2024-2026 ja Rauman Syväalhossa 2024, Arkeologinen retki vuosittain.

Kuntien rakennusvalvonnat ovat onnistuneesti ohjanneet asiakkaitaan Satakunnan Museon puoleen, ja näin on onnistuttu jakamaan tietoa oikeista korjaustavoista ja perinteisistä materiaaleista ja opastamaan korjausavustusten hakemisessa.

Yleisöseminaareissa on myös onnistuttu jonkin verran lisäämään tietoisuutta uudemmasta rakennusperinnöstä ja sitä koskevista korjaamiskysymyksistä. Tammikuussa 2024 Arkinfo ja Taike yhteistyössä Satakunnan Museon kanssa järjestivät Apoli keskustelutilaisuuden "Pori eilen, nyt ja huomenna". Lisäksi Museo on järjestänyt modernia arkkitehtuuria käsitteleviä luentoja.

Rakennuskulttuuritalo Toivon ja korjausrakentamiskeskus Tammelan neuvontatoimintaa on edistetty ja kehitetty, ja ne tekevät yhteistyötä ammatillisten oppilaitosten kanssa tarjoamalla mm. luentoja rakennusten arvoihin ja ominaispiirteisiin liittyen. Toivossa toteutunut Sataedu rakennuslinja luennot ja yhteistyö ja Tammelan koulutusyhteistyön esimerkkejä ovat mm. Raseko, restaurointi, Ikaalisten käsityöoppilaitos, Oulun ammattioppilaitos, Ikaalisten kulttuuriklubi ja Tampereen yliopisto, arkkitehtuuri.

On edistetty kattavien ja laadukkaiden rakennushistoriaselvitysten (RHS) laatimista ennen merkittäviä korjaus- ja uudelleenkäyttöhankkeita. Viranomaistyön yhteydessä niiden tarve on usein tuotu esiin ja selvitysten tarpeellisuus ymmärretään ja niitä laaditaan.

Vuosina 2024 ja 2025 perinnemaisemia ja muinaisjäännösalueita on hoidettu Helmi-ohjelman kautta ja Perinnemaisemien Helmet ohjelman Facebook-sivuilta kuka tahansa voi lukea tietoa ja neuvoja perinnebiotooppien hoitoon.

Vuoropuhelu eri alan ammattilaisten välillä on säännöllistä ja toimivaa

Kulttuuriympäristöalan viranomaiset ovat tehneet yhteistyötä voimayhtiöiden kanssa ja lausuntoja on pyydetty liittyen maakaapelointiin, kantaverkon muutoksiin ja muuntaja- ja sähköasemarakennuksiin sekä voimalaitoksiin.

Metsäalan toimijoiden ja vastuumuseoiden yhteistyö on ollut jatkuvaa ja saumatonta metsänhoidon suunnittelussa (esimerkiksi arkeologinen kulttuuriperintö ja kulttuurimaisema).

Metsänkäyttöilmoituksista on annettu lausunnoissa ohjeita metsänkäsittelyyn ja Satakunnan Museo on mukana Lounais-Suomen metsäneuvostossa.

Kulttuuriympäristöalan viranomaiset ovat tehneet yhteistyötä maakunnan kuntien rakennusvalvontaviranomaisten kanssa, joka on pääsoin toiminut hyvin, mutta hankaluutena ovat olleet henkilövaihdokset, kun uudet viranhaltijat eivät ole osanneet olla yhteydessä museoon.

Yliopistoyhteistyön hyödynnetään ajankohtaisten selvitysten, kuten historiallisten puistojen ja puutarhojen inventointien tekemisessä ei ole toteutunut. Mutta Varsinais-Suomen ELY-keskuksen järjestämällä kaavoituksen ajankohtaispäivillä käsiteltiin jokaisena vuotena myös kulttuuriympäristöaiheita.

Kulttuuriympäristön huomioiminen maankäytön suunnittelussa

YHTEISTYÖ VAHVISTUU

Hoidetaan kulttuuriympäristöä ohjelmapohjaisesti

Osassa kunnista (mm. Pori) on toteutunut kulttuuriympäristön vaalimisen integrointi kattavasti maakunta- ja paikallistason kehittämiseen. Satakuntaliitto ja kunnat ovat pyrkineet sisällyttämään kulttuuriympäristönäkökulmia strategioihin ja ohjelma-asiakirjoihin parhaiten lisäarvoa tuottavalla tavalla ja kytkien kulttuuriympäristönäkökulmat myös maankäyttöpolitiikkaan sekä kuntien elinkeino-, elinvoima- ja hyvinvointipolitiikkaan.

Satakuntaliiton tehtäviin kuuluu maakuntakaavan ajan tasalla pitäminen ja sen toteutumisen seuranta, ja liitto onkin julkaissut vuonna 2022 verkkosivuillaan kehittämänsä selainpohjaisen karttasovelluksen, jossa on oma osio koskien kulttuuriympäristöjä.

Vireillä olevaa vuonna 2021 käynnistettyä Satakunnan maakuntakaavan 2050 laatimista varten Satakuntaliitto toteutti maakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevan päivitys- ja täydennysinventoinnin (2022-2023).

Satakunnan maakuntavaltuuston 10.12.2021 hyväksymässä Satakunta-strategiassa on todettu aluekehittämisen voimavaroina monimuotoinen kulttuuriympäristö ja rikas kulttuuriperintö. Rajoitteena on kuitenkin tunnistettu kulttuuriympäristöjen hoidon haasteet. Maakuntaohjelman 2022-2025 vetovoimaisen, monimuotoisen ja laadukkaan ympäristön Satakuntaa tavoittelevan kehittämisteeman mukaan maakunnan veto- ja pitovoimaa vahvistavat muun muassa laadukas ja ajallisesti kerrostunut kulttuuriympäristö. Teeman kehittämislinjauksissa on todettu kulttuuri- ja luonnonympäristöjen arvojen tunnistaminen ja niiden säilymisestä huolehtiminen.

Myös vuonna 2025 laaditun ja Satakunta-strategian osana uusitun maakuntaohjelman (Satakunnan maakuntaohjelma 2026–2029 Satakunta suunnitelmaa.) yhdeksi lähtökohdaksi on tunnistettu valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti elinvoimainen luonto- ja kulttuuriympäristö. Uuden maakuntaohjelman yksi kolmesta kehittämissiidiosta on Onnellisten paikka, jonka edistämiseksi on kirjattu toimenpiteeksi huolehtiminen monimuotoisista luonto-, liikunta- ja kulttuuriympäristöistä sekä kulttuuriperinnöstä ja rakennetun ympäristön laadusta osana maakunnan vetovoimaa, hyvinvointia ja elinvoimaa.

Satakuntaliiton laatimassa Satakunnan kulttuuristrategiassa 2030 esiin nostetut kaikki kolme tavoite- ja teemakokonaisuutta kytkeytyvät taidealojen rinnalle, osana kulttuuria, myös kulttuuriympäristöt. Voimaroina strategiassa on tunnistettu kulttuuriympäristöt kulttuurimatkailukohteet ja monipuolinen ammatillisten museoiden kenttä. Toimenpiteinä on nostettu strategiassa esille muun muassa kulttuuriympäristöjen hyödyntäminen entistä voimallisemmin alueen profiloitumis- ja vetovoimatekijänä sekä niiden huomiointi alueiden suunnittelussa ja ympäristön hoidossa.

Porin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma (Apoli) kulttuuriympäristönäkökulma huomioiden ja kunnissa laadittavat kulttuuriympäristöohjelmat jäivät uuden ohjelmakauden toteutukseen.

Maankäytön suunnittelu perustuu ajantasaisiin selvityksiin

Inventointitilannekatsauksen ottaminen osaksi kaavoituskatsausta ei toteutunut mutta kulttuuriympäristöasiantuntemus on otettu mukaan suunnitteluprosesseihin alusta alkaen ainakin lausuntojen pyytämisen muodossa. Lisäksi ajantasaiset ja asiantuntevasti laaditut kulttuuriympäristöä koskevat selvitykset ovat nykyään enenevässä määrin itsestään selvä osa kuntien maankäytön suunnittelua.

Vanhentuneiden ja ajanmukaisuutensa menettäneiden kaavojen arvioinnin edistäminen on toteutunut hankkeiden yhteydessä, kun on inventoitu mm. vanhoja rakennuksia. Viranomaisyhteistyössä Ely-keskus, museo ja liitto kiinnittivät huomiota ajantasaisten inventointien laatimisen tarpeeseen ja purku- ja poikkeusluvut tulivat vähintään tiedoksi ja myös lausunnoille.

Vuorovaikutus asukkaiden ja kaavoittajien välillä on aktiivista

Kulttuuriympäristöä koskevien inventointien esittelyt kaavojen yleisötilaisuuksissa tai kulttuuriympäristössä tapahtuvien kaavakävelysten järjestäminen ei toteutunut. Mutta kunnissa (esim. Raumalla) otettiin käyttöön uusia sähköisiä osallistamismenetelmiä ja lisättiin sovellusten käyttöä kaavaprosessissa. Satakuntaliitto julkaisi seurantasovelluksen verkkosivuillaan sekä lisäsi selainpohjaisen kartan kaava-aineistojen kuulemistilaisuuksiin. Porin kaavoituskatsaukset löytyvät ArcGis Storymaps nettialustalta.

Täydennys- ja uudisrakentaminen kulttuuriympäristössä on laadukasta

Kaavoituksen ja rakennusvalvonnan resursseja on pyritty parantamaan mutta viranhaltijoiden vaihtuminen on aiheuttanut haasteita. Korjausrakentamisen asiantuntijuutta Satakunnan Museolla onnistuttiin kuitenkin kasvattamaan, kun museolle saatiin palkattua toinenkin rakennustutkija.

Kuntien rakennusvalvonnoissa ollaan tietoisia kulttuuriympäristön arvoista ja ne otetaan huomioon lupamenettelyssä, mutta viranhaltijoiden vaihtuminen on tässäkin suhteessa aiheuttanut haasteita. Pääosin museolta on kuitenkin pyydetty lausuntoja.

Kuntaliiton mallirakennusjärjestyksen pohjalta kunnat ovat hyvin huomioineet kulttuuriympäristön arvot rakennusjärjestyksissään, ja kuntien poikkeamislupa- ja suunnittelutarveratkaisuhakemusten yhteydessä on pyydetty Satakunnan Museon ja ELY-keskuksen lausunnot pääsääntöisesti hyvin. Myös Rauman Tehtaankadun puutalojen ikkunoiden suojelu piti hallinto-oikeudessa, eikä alumiini-ikkunoita saanut asentaa.

Rakentamis- ja korjaustapaohjeiden laatiminen kaavojen yhteyteen on onnistunut ainakin Raumalla, jossa ne on usein laadittu asemakaavojen yhteydessä. Ja erityisesti Vanhan Rauman asemakaavan päivityksen yhteydessä päivitettiin erityismääräykset.

Rakentamisen laadun huomioiminen kuntien strategioissa ja ohjelmissa, ja lupamenettelyjen laatukysymysten seurannassa on onnistuttu vaihtelevasti. Kiinteistöjen myynti on aiheuttanut tyhjilleen jäävien kohteiden yhteydessä haasteita.

Arkkitehtuurikilpailujen suosiminen julkisissa rakennushankkeissa on toteutunut osittain. Esimerkiksi Porin uusi yleinen sauna Kirjurinluodossa toteutui kilpailun kautta.

Uusien menetelmien kehittäminen arvokkaiden maisema-alueiden ja kulttuuriympäristöjen muutoksen seurantaan pyritään toteuttamaan uudella ohjelmakaudella.

Vastuutahot:

Kultu Kulttuuriympäristötyöryhmä

MH Metsähallitus

MV Museovirasto

ProAgria Länsi-Suomi: Länsi-Suomen maa- ja kotitalousnaiset

Taike Taiteen edistämiskeskus

TaY Tampereen Yliopisto

SK AV Satakunnan alueellinen vastuumuseo

V-S ELY-keskus Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

SK K kunnat

SK L Satakunta liitto

SK T taidetoimikunta

YM Ympäristöministeriö